პროლეტარიატო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

კომუნისტი

1837

საქ. კ.პ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის, თბილისის კ-ის და ცაკის ორგანო

შაბათი, 29 მაისი 1937 წ. № 121 (4922)

დღეს ქართველი ხალხი აღნიშნავს თავისი საამაყო მწერლის—დიდი ილიას დაბადების 100 წლისთავს

1937

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქართველი ხალხის დიდი მწერალი

შესრულდა ასი წელი ქართველი ხალხის საამაყო შვილის — ილია გრიგოლის-ძე ჭავჭავაძის დაბადებიდან. საბჭოთა საქართველო ამ თარიღს აღნიშნავს სახალხო იუბილეთი. თავისი სახელოვანი ცხოვრებითა და მოღვაწეობით ილიამ საუკუნებით მოიპოვა ამისი უფლება. ილია ქართველი ხალხის სიბრძნეა, ქართული ლიტერატურის მშვენება, ქართული კულტურის სიამაყე. ილია უბრწყინვალესი პიროვნებაა ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში. „მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოს ნაციონალურ - რევოლუციური მოძრაობის ყველაზე პოპულარული საზოგადო მოღვაწე“ („პრავდა“) — ილია ჭავჭავაძე პირველად პოულობს ღირსეულ დაფასებას ჩვენს დროში — სტალინური ეპოქის ბრწყინვალე პირობებში. მისი ლიტერატურული მემკვიდრეობა პირველად ხდება მშრომელი ხალხის ნამდვილ კუთვნილებად.

ილია სიცოცხლეში ვერ ეღირსა ჯერ-ოვან დაფასებას. დაფასებისა და იუბილეს მაგიერ მეფის მთავრობამ მას მუხანათურად გაუგმირა გული. ახლა უკვე დადასტურებულია, რომ ილია მოჰკლეს მეფის ჯალათებმა. ილიას სიცოცხლეშივე, განზრახულ იუბილე მეფის მოხელეებმა ჩაშალეს იმის შიშით, რომ ის არ გადაქცეულიყო სახალხო ზეიმად, ცარიზმის საწინააღმდეგო ნაციონალურ-რევოლუციური მოძრაობის დემონსტრაციად.

ილიას ავადაკური მკვლელობა მოაწყო იმავე რეაქციულმა ძალამ, რომელმაც რუს ხალხს მოუკლა გენიალური პუშკინი და მრავალი სხვა საუკეთესო შვილი.

ილია იყო ქართველი ერის დიდი მოამაგე, ვაჟა-ფშაველას თქმისა არ იყოს, მისი დიდი ბურჯი, ჭკუთ, ნიჭითა და გამოცდილებით თითქმის ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ქართული აზროვნების ფიქრთმპყრობელი. იგი უნივერსალური ცოდნის ადამიანი იყო. დიდ მხატვრულ ნიჭთან და უნართან ერთად ის აერთებდა დიდ პუბლიცისტს, პოლიტიკოსს, ეკონომისტს, ისტორიკოსს და სხვადასხვა.

ილია, როგორც ნამდვილი ბრძენი, ერკვეოდა მთელი მაშინდელი ეპოქის სოციალურ და პოლიტიკურ მოძრაობათა ურთულეს ვითარებაში. ამისი დამამტკიცებელია ილიას მხატვრული შემოქმედება, მისი პუბლიცისტიკა, მისი წერილები უცხოეთის ეკონომიურ და პოლიტიკურ საკითხებზე, მისი ეკონომიური, ისტორიული ხასიათის შრომები და მიმოხილვები საქართველოს ცხოვრებიდან.

მაგრამ, რაც მთავარია, ილია ჭავჭავაძე იყო დიდი პროგრესული პიროვნება, რომელსაც თავისი მოღვაწეობის ყველა სფეროში შეჰქონდა პროგრესულ - რადიკალური აზროვნება. ამ მხრივ იგი იყო ნამდვილი შვილი სამოციანი წლების იმ დიდი იდეური რევოლუციურ - დემოკრატიული მოძრაობისა, რომელსაც რუსეთში მეთაურობდნენ ბელინსკი, ჩერნიშევსკი. ილია აღიზარდა რუსეთის მოწინავე რადიკალურ აზროვნებაზე. ამ მოძრაობის ზეგავლენით ჩამოყალიბდა ილიას ლიტერატურულ - პოლიტიკური მსოფლმხედველობა, რომელსაც საქართველოში ჩამოსვლისთანავე მან ბრწყინვალე განაღდება მისცა. ამ განაღდების შესანიშნავი დოკუმენტია ილიას მხატვრული ქმნილებები: „ძგზავრის წერილები“, „კაკო ყაჩაღი“, „აჩრდილი“, „კაცია-ადამიანი“ და მხატვრული შემოქმედების ის სხვა შედევრები, რომელნიც ჩვენი მწერლობის ფონდში შესულია როგორც უძვირფასესი განძი.

ილია პირველი იყო, რომელმაც მოითხოვა ქართულ მწერლობაში ენის დემოკრატიზაცია, მისი გაადვილება, — „ხალხია ენის კანონის დამდები და არა ანბანთა თეორეტიკა“. მანვე მოითხოვა ხალხის ჭირვარამის უგულებელმყოფელი მწერლობის განდევნა და ხალხის ცხოვრების სინამდვილის ჩვენება — „ლიტერატურა — ხალხის ჭკუა, ხალხის გონება, გრძნობა. ფიქრი, ჩვეულება და განათლების ხარისხიაო“. მან ამ კონცეპციით საფუძველი ჩაუყარა ქართული ლიტერატურის ახალ მძლავრ მიმართულებას—კრიტიკულ რეალიზმს.

ილია ჭავჭავაძემ თავისი რეალიზმით, რეალისტური ხელოვნების თვალსაზრისით დაუახლოვა ერთმანეთს მწერლობა და ცხოვრება. მან მწერლობა ხალხის ინტერესებისათვის საბრძოლველ იარაღად აქცია, გამოაცხადა იგი ცხოვრების სარკედ, რომლის დანიშნულება უნდა ყოფილიყო ერის წინამძღოლობა, ხალხის კეთილდღეობისათვის ბრძოლა.

„ბევრი არიან ჩვენში იმისთანანი, რომელნიც სცდილობენ ჩვენი ცხოვრების სიბოროტის დამალვას“, — სწერდა ილია და თვითოხვე მოჰკიდა ხელი მაშინდელი შავბნელი ცხოვრების სიბოროტის გამომჟღავნებას. ამ სიბოროტეს ილია ხედავდა მაშინდელ საქართველოში ბატონყმური ურთიერთობის არსებობაში და თვითმპყრობელობის იმ კოლონიურ პოლიტიკაში, რომლის შედეგი მთელი თავისი სიმძიმით მშრომელ ხალხს აწვებოდა. ილია ნათლად ხედავდა, რომ თავადაზნაურობა გაიხრწნა, იგი ისტორიის მუხრუჭად გადაიქცა, შეეგუა თვითმპყრობელობის რეჟიმს და გააძლიერა მშრომელი ხალხის ექსპლოატაცია. მან სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადა როგორც ბატონყმობის რეჟიმს, ისე თვითმპყრობელობის ნაციონალურ პოლიტიკას. ვის უნდა დაყრდნობოდა ამ ბრძოლაში ილია? იგი ასეთ რეალურ ძალად მშრომელ ხალხს სთვლიდა. „უბრალო გლეხობა — ეს უმრავლესობა ქართველობისა, ეს სული და გული ჩვენის ეროვნულის იმედებისა“, — სწერდა ილია გლეხობის შესახებ.

„მგზავრის წერილებშიაც“ სწორედ უბრალო მთხევე აამეტყველა ილიამ, მას ათქმევინა: „ჩვენი თავი ჩვენვე უნდა გვეყუდნესო“. ილია გაბედულად გამოდის გლეხობის დასაცავად, გლეხების მიერ ბატონების წინააღმდეგ სტიქიური ბრძოლების მოსარჩლედ. ამ გამოსარჩლების დოკუმენტია ილიას უბრწყინვალესი პოემა „კაკო ყაჩაღი“, რომელიც ბატონების წინააღმდეგ მებრძოლი გლეხების გამართლებაა. „თავისუფლების მშოვნელი ამ ქვეყნად მარტო ოფიციო“ ამბობს ილია.

ილია ჩვენში ერთი პირველთაგანი იყო, რომელმაც საგლეხო რეფორმა შეაფასა იმგვარად, როგორც რუსეთში ნ. ჩერნიშევსკიმ. ილიამ ეს რეფორმა „გლეხების შიმშილით მოკვლის“ რეფორმად გამოაცხადა და მოითხოვა გლეხებისათვის მიწების უსასყიდლოდ გადაცემა.

ილიამ მძლავრი ჰიმნი უმღერა „შრომის სუფევას“. იგი სოციალური ჩაგვრის მოწინააღმდეგეა, თავისუფალი შრომისა და „სამართლის ხმის“ გამარჯვებინ მომხრე. ილიას სწამდა, რომ მოვიდოდა ისეთი დრო, როცა ექსპლოატაციის საფუძვლებზე დამყარებული ძველი ცხოვრება ვეღარ გაუძლებდა „განახლებისა გრიგალის ქროლვას“. ილიას სძულდა ხალხის მჩაგვრელი მტარვალები. ამიტომ იყო, რომ ასე შერისხა მან პარიზის კომუნის ჯალათები და კომუნის დამარცხება ჩასთვალა ისტორიის შეფერხებად. ამიტომ იყო, რომ ილიამ რუსეთის სახელმწიფო საბჭოში გაილაშქრა სიკვდილიო დასჯის კანონის შემოღების წინააღმდეგ, ვინაიდან კარგად იცოდა, რომ ამ კანონს თვითმპყრობელობა გამოიყენებდა რევოლუციისათვის მებრძოლთა წინააღმდეგ.

ილია იტალიის ხალხის განმათავისუფლებელი მოძრაობის ბელადის ჯ. გარიბალდის დიდი თაყვანისმცემელი იყო. გარიბალდის ბრძოლების ზეგავლენით დასწერა მან. „მესმის, მესმის სანატრელი ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა“ და მონობის ეს დასაორგუნველი ხმა საკუთარ საშობლოსათვისაც ინატრა. ილია ჰგმობდა წარსულ დროებაზე დარდს და ხალხის მომავალზე ფიქრობდა.

ილია ჭავჭავაძეს სიკვდილამდე შერჩა ძველი ცხოვრების გარდაქმნისა და განახლების რწმენა, მაშინაც კი, როცა უკვე მოხუცი სწერდა თავის შესანიშნავ პუბლიცისტურ წერილს „მეცხრამეტე საუკუნეს“, აადაც ლაპარაკია ღარიბთა ახალი სოციალური მოძღვრების ზრდაზე და ნიღწევებზე.

ილია ჭავჭავაძის მხატვრული შემკვიდრეობა ჩვენი თავისუფალი ხალხის კუთვნილებაა. იგი თავისი პროგრესული მხატვრული ნაწარმოებებით და მათში მოცემული მხატვრული სახეებითა და იდეებით უწყობდა ხელს ისტორიის ახალი „გრიგალის ქროლვას“, ძველი ცხოვრების დამხობის რწმენას. ამიტომ მშრომელი ხალხი არ ივიწყებს ილია ჭავჭავაძის სახელს და პატივს სცემს მას, როგორც ცხოვრების დიდ მხატვარს, დიდ მებრძოლ ადამიანს და დიდ მოაზროვნეს.

ალექსეევი პოლარულ სადგურ „ჩრდილოეთის პოლუსზე“

ჩრდილოეთის საზღვაო გზის მთავარ სამმართველოს, საქ. დეპეშათა სააგენტოს, „პრავდას“, „იზვესტიას“,

ჩრდილოეთის პოლუსი, 27 მაისი (17 საათი და 15 წუთი რადიო).

16 საათსა და 50 წუთზე ალექსეევი მოფრინდა ჩვენს სადგურთან. ძირს დაშვება მშვენივრად ჩატარდა. თავდაპირველად ალექსეევი დაფრინდა პოლუსს იქით — თითქმის იმავე ადგილას, სადაც ჩვენ დავეშვით 21 მაისს და საიდანაც ჩვენ დრეიფმა წაგვიღო. აქ ალექსეევმა ზუსტად განსაზღვრა თავისი ადგილი, აიღო პელენგი ჩვენი ყინულისკენ დაუცადა გამოდარებას და სასწრაფოდ გაიარა მცირე მანძილი, რომელიც გვაშორებდა ველით კიდევ მაზურუკს, რომელიც ჩვენგან აგრეთვე 25 მილის მანძილზე დაეშვა, მაგრამ უფრო დასავლეთით.

ვიმუშავეთ რა მთელი ღამე, რომელიც, სხვათა შორის, არაფრით განირჩეოდა დღისაგან, ჩვენ დილისათვის დავამთავრეთ ქარის ძრავის დადგმა და რაციის გადატანა თოვლისა და ყინულის დიდ სახლში. რომელშიც არის აგრეთვე ყინულის ცალკე ოთახი ბენზინის სათადარიგო ძრავისათვის. ქარის ძრავის პირველი დენი გამოვიყენეთ აკუმულატორების დასამუხტავად.

ო. ი. შმიდტი.

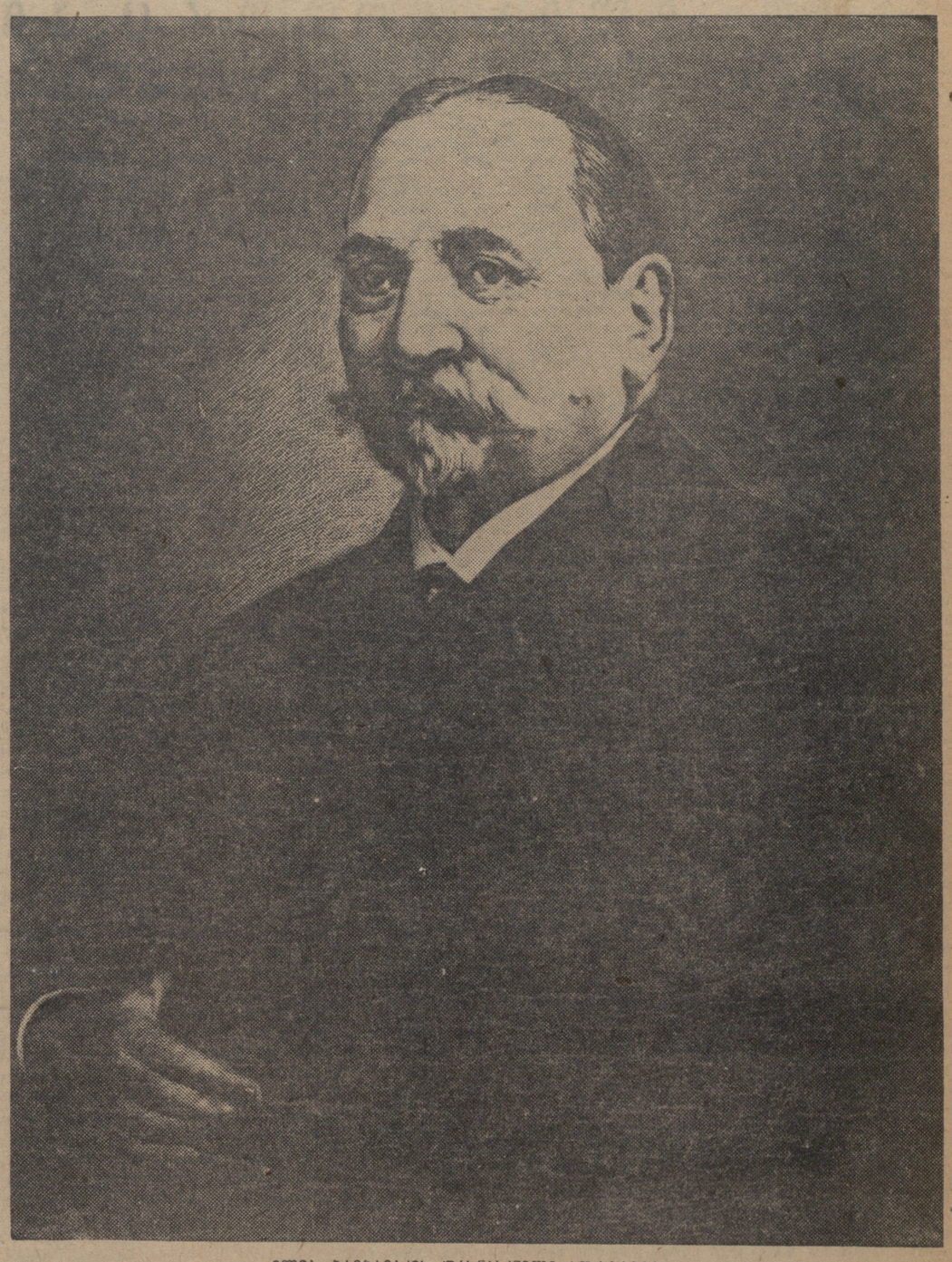

ილია ჭავჭავაძის უკანასკნელი პორტრეტი

მხატვარი გ. გაბაშვილი

საგარეო საქმეთა სახალხო კომისარიატში

ბრიტანეთის ელჩმა მოსკოვში ლორდ ჩილსტონმა საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის მოვალეობის დროებითს ამსრულებელს ამხ. ვ. პ. პოტიომკინს ა.-წ. 17 მაისს მიმართა ნოტით, რომელშიაც, ბრიტანეთის მთავრობის დავალებით, იუწყება, რომ ბრიტანეთის მთავრობა, ემყარება რა ესპანეთის საქმეებში ჩაურევლობის ყველა მონაწილის პრინციპულად დადებითს დამოკიდებულებას ესპანეთიდან უცხოელ მოხალისეთა უკან გაწვევისადმი, წინადადებას იძლევა ახლავე მოუწოდონ ესპანეთში მებრძოლ მხარეებს შესწყვიტონ სამხედრო მოქმედებანი იმ ხნის განმავლობაში, რაც საკმაო იქნება მოხალისეთა უკანგაწვევის განსახორციელებლად. ნოტა ჰკითხულობს, მზად არის თუ არა სსრ კავშირის მთავრობა შეუერთდეს ზემოხსენებულ მიმართვას, და აღნიშნავს, რომ ბრიტანეთის მთავრობამ ანალოგიური შეკითხვით მიმართა საფრანგეთის, გერმანიის, იტალიისა და პორტუგალიის მთავრობებს.

აღნიშნული ნოტის პასუხად საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის მოვალეობის დროებითმა ამსრულებელმა ამხ. ვ. პ. პოტიომკინმა 27 მაისს ინგლისის საქმეთა რწმუნებულს ბ-ნ მაკ კილოპს გადასცა შემდეგი ნოტა:

„პატივი მაქვს დავადასტურო ბ-ნ ელჩის ა.-წ. 17 მაისის ნოტის მიღება რომელშიაც საგარეო საქმეთა მთავარი სახელმწიფო მდივნის დავალებით მან მაცნობა ბრიტანეთის მთავრობის განზრახვა — მიმართოს ესპანეთში მებრძოლ მხარეებს მოწოდებით შესწყვიტონ სამხედრო მოქმედებანი იმ დროის განმავლობაში, რაც საჭირო იქნება ესპანეთიდან უცხოელ მოხალისეთა უკანგაწვევის განსახორციელებლად, და ითხოვა გაცნობოთ თქვენ, მზად არის თუ არა სსრ კავშირის მთავრობა შეუერთდეს აღნიშნულ მოწოდებას.

სსრ კავშირის მთავრობამ ყურადღებით განიხილა ეს საკითხი. საჭიროდ მიმაჩნია აღვნიშნო, ბატონო საქმეთა რწმუნებულო, რომ სსრ კავშირის მთავრობისათვის საკმაოდ აშკარა არ არის თავისდროულობა ესპანეთის მთავრობისადმი და მეამბოხეებისადმი მოწოდებით მიმართვისა დროებით შესწყვიტონ სამხედრო მოქმედებანი უცხოელ მოხალისეთა უკანგაწვევის განსახორციელებლად იმ მომენტში, როდესაც ჯერ კიდევ არ არის მიღწეული შეთანხმება მათი უკანგაწვევის საკითხში.

მაგრამ, სსრ კავშირის მთავრობას საეჭვოდ მიაჩნია ასეთი მოწოდების არა მარტო თავისდროულობა, არამედ ეფექტიანობაც. სსრ კავშირის მთავრობა ითვალისწინებს, ჯერ ერთი, იმის აშკარა შეუძლებლობას, რომ იმედი ვიქონიოთ მეამბოხეთა ლოიალობისა, რომელნიც ზოგიერთი უცხოური სახელმწიფოს დახმარებით ფეხქვეშ სთელავენ ადამიანობისა და სამართლის უაღრესად ელემენტარულ პრინციპებს, — რაშიაც საერთაშორისო საზოგადოებრიობა შეიძლებოდა დარწმუნებულიყო, სხვათა შორის, მშვიდობიან ქალაქ გერნიკის სისხლიანი განადგურების აღმაშფოთებელ მაგალითზე; მეორე, სსრ კავშირის მთავრობა მხედველობაში ღებულობს ამგვარი მიმართვის უშედეგო ცდას, რასაც უკვე ჰქონდა ადგილი იმ ეპოქაში, როდესაც საბჭოთა რუსეთი ებრძოდა რუს მეამბოხე გენერლებსა და უცხოელთა ინტერვენციას.

მიუხედავად ამისა, სსრ კავშირის მთავრობა, რომელსაც სურს ყოველნაირად დაჩქარდეს უცხოელ მოხალისეთა, მათ შორის აგრეთვე უცხოელთა რეგულარული ჯარების, უკანგაწვევა ესპანეთიდან, რასაც შეიძლებოდა მოჰყოლოდა შემდგომი სისხლისღვრის სწრაფად შეწყვეტა, მზად არის ახლავე შეუერთდეს მოწოდებას სამხედრო მოქმედებათა შეწყვეტის შესახებ იმ დროის განმავლობაში, რაც საჭირო იქნება მოხალისეთა უკანგაწვევის განსახორციელებლად.

ამასთან, აღიარებს რა, რომ შეუძლებელია ესპანეთის მთავრობა და მეამბოხეები განხილულ იქნან, როგორც თანასწორი მხარეები, სსრ კავშირის მთავრობა სასურველ და სამართლიან პირობად სთვლის, რომ მეამბოხეები, რომლებმაც პირველებმა აღმართეს იარაღი ესპანეთის რესპუბლიკის კანონიერი მთავრობის წინააღმდეგ, პირველებმავე შეაჩერონ სამხედრო მოქმედებანი მის წინააღმდეგ და პირველებმა დაიწყონ უცხოელთა ჯარების, მათ შორის მაროკოელთა ჯარების, გაყვანა ქვეყნიდან. ამ წინასწარი გარანტიების გარეშე, სამხედრო მოქმედებათა დროებით შეწყვეტას შეეძლო მხოლოდ გაემწვავებინა სამოქალაქო ომი ესპანეთში, საგებლობა მოეტანა მეამბოხეებისათვის და ზიანი მიეყენებინა ესპანეთის კანონიერი მთავრობისათვის.

მიიღეთ და სხვ.

ვ. პ. პოტიომკინი“

სახაზო გემი „მარატი“ ჩადის კლაიპედაში

კაუნასი, 27 მაისი (საქდესი). 28 მაისს კლაიპედაში (ლიტვა) ოფიციალური დარბაზობისათვის ჩადის სახაზო გემი „მარატი“. სახაზო გემის შესახვედრად კაუნასიდან კლაიპედაში გაეშგზავნენ ლიტვის სამხედრო სამინისტროს წარმომადგენელი გენერალი რელკავიუტისი, ლიტვის არმიის შტაბის მეორე განყოფილების უფროსი პოლკოვნიკი დულკსნისი და ლიტვის საგარეო საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენელი კაეკანი.

კაუნასიდან კლაიპედაში გაემგზავნენ აგრეთვე სსრ კავშირის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი ლიტვაში ამხ. პოდოლსკი და სსრ კავშირის სამხედრო ატაშე ლიტვაში პირველი რანგის სამხედრო ინჟინერი ამხ. ტიაგუნოვი.

რუკა საბჭოთა ეუსპედიციის მარშრუტისა ჩრდილო პოლუსზე.

ილია ჭავჭავაძე

„აჩრდილიდან“

„შრომისა შვილო, მძიმე უღელი
ქვეყნის ცოდვისა შენ გაწევს კისრად,
თუმცა ტვირთმძიმეთ შემწყნარებელი
შენის დახსნისთვის ჯვარს ეცვა ქვეყნად,
თუმცა ქვეყანას მისი მოძღვრება
დღეს მარტო სიტყვით უქმათ ჰრწმენია,
მაგრამ ცხადად ჰხმობს მის წმინდა მცნება.
რომ მყოობადი მარტო შენია.
შრომა, აწ ქვეყნად ტყვედა პყრობილი,
მძარცველობის ქვეშ ჩაგრულ-ვნებული,
ხოლო რღვეულა მისი ბორკილი
და დასამსხვრევლად გამზადე ბული.

შრომისა ახსნა — ეგ არის ტვირთი
ძლევამოსილის ამ საუკუნის,
კაცთა ღელვისა დიადი ზვირთი
მაგ ახსნისათვის მედგრადა იბრძვის.
ველარ განუძლებს ქვეყანა ძველი
განახლებისა გრიგალის ქროლას,
ველარ განუძლებს ქვეყნის მძარცველი
ქეშმარიტებით აღძრულსა ბრძოლას, —
და დაიმსხვრევა იგი ბორკილი
შემფერხებელი კაცთა ცხოვრებაზ,
და ახალს ნერგზედ ახლად შობილი
ესე ქვეყანა კვლავ აღყვავდებ ინ.

რუდოლფის კუნძულიდან ჩრდილოეთის პოლუსზე

დაწვრილებითი ცნობები მოლოკოვის, ალექსეევისა და მაზურუკის გადაფრენის შესახებ

როდესაც ამხ. მოლოკოვის, ალექსეევის და მაზურუკის თვითმფრინავები რუდოლფის კუნძულიდან აფრინდნენ და ჩრდილოეთისაკენ აიღეს კურსი, არქტიკის დასავლეთ სექტორში მოთავსებული თითქმის ყველა პოლარული სადგური ჩაება ამ გადაფრენის სამსახურში. დაძაბული ყურადღებით ადევნებდნენ თვალს ძმიმე ხომალდების რადიოსადგურების გამოძახების სიგნალებს „ჩრდილოეთის პოლუსის“, რუდოლფის კუნძულის, დიქსონის კუნძულის, სურვილის კონცხის, განმარტოების კუნძულის, ჩელუსკინის კონცხის, კამენევის კუნძულისა და ოლოვიანის კონცხის რადიოსადგურები. შუაღამისას 25 მაისს მოლოკოვისა და ალექსეევის თვითმფრინავები იმყოფებოდნენ იმ ღრუბლიანობის ჩრდილოეთ ნაწიბურთან, რომელიც რუდოლფის კუნძულს დასწოლოდა. 26 მაისს 0 საათსა და 06 წუთზე ექსპედიციის უფროსის მოადგილემ ამხ. შეველიოვმა, რომელიც საფლაგმანო ხომალდ „სსსრ ნ—171“-ის ქიმზე იმყოფებოდა, გადასცა ეთერში:

„უთხარით მაზურუკს, რომ იგი დაუყოვნებლივ გაემართოს შუქურის მიმართულებით. მოლოკოვი და ალექსეევი ელიან მას ღრუბლიანობის ჩრდილო ნაწიბურთან შუქურის ზონაში“.

26 მაისს 0 საათსა და 42 წუთზე დიქსონის კუნძულის რადიოცენტრმა მოლოკოვის თვითმფრინავიდან მიიღო მეორე რადიოგრამა:

„ჰკითხე მაზურუკს, სად იმყოფება იგი. თუ დღემდე არ მიგიღია მისგან პასუხი, შეეკითხე დაუყოვნებლივ“.

მაზურუკი დიდი ხანია ჩამორჩა მოლოკოვისა და ალექსეევის თვითმფრინავებს და დამოუკიდებლად მიფრინავდა. მას კარგად ესმოდა რუდოლფის კუნძულის რადიოსადგური და უპასუხებდა მას 26 მაისს 3 საათამდე და 43 წუთამდე, მაგრამ საფლაგმანო ხომალდთან, (მოლოკოვის) კავშირის დამყარება ვერ შესძლო

26 მაისს 2 საათზე ამხ. შეველიოვი რადიოთი დაუკავშირდა რუდოლფის კუნძულს და აცნობა, რომ თვითმფრინავზე მწყობრიდან გამოვიდა მოკლეტალღიანი რადიომიღები „ლუჩი“ და ამიტომ მას არ შეუძლია უშუალო კავშირი იქონიოს სხვა მანქანებთან. ამხ. შეველიოვი სთხოვდა რუდოლფის კუნძულს შეჰკითხოდა ალექსეევს შუქურით, როგორ მიფრინავს იგი.

2 საათსა და 50 წუთზე დიქსონის კუნძულიდან ჩრდილოეთის საზღვაო გზის მთავარსამმართველოში აცნობეს, რომ 2 საათსა და 25 წუთზე მოლოკოვის თვითმფრინავიდან მათ მიიღეს რადიოგრამა მფრინავ ალექსეევის სახელზე:

„ჩვენი ადგილი 2 საათსა და 20—84 გრად. 50 წუთი... (გამოტოვებულია) თქვენ გხედავდით მუდამ. ამჟამად... (გამოტოვებულია) შეველიოვი“.

5 საათსა და 55 წუთზე ამხ. შეველიოვმა რადიოთი გადასცა ჩრდილოეთის პოლუსისაკენ მიმავალ საჰაერო ხომალდებს შემდეგი ბრძანება:

„გადაეცით თვითმფრინავებს. წინადადებას გაძლევთ პოლუსის წერტილზე მობრუნდეთ დაზამთრების ადგილისაკენ განედის—89 გრად. 20 წუთ. გრძედის 50 გრად. მუდამ უსმინეთ კრენკელს 550 მეტრის ტალღაზე. თუ დაზამთრეპის ადგილს ვერ აღმოაჩენთ — აარჩიეთ ადგილი და დაეშვით, რაც შეიძლება ზუსტად განსაზღვრეთ ადგილი და დაუყოვნებლივ დაგვიკავშირდით ჩვენ.

შემდეგ ეთერში ისმოდა გამოძახების სიგნალები მოლოკოვის თვითმფრინავიდან—რომ:

6 საათსა და 25 წუთზე საბჭოთა კავშირის გმირმა მოლოკოვმა ბრწყინვალედ დაუშვა თვითმფრინავი სადგურ „ჩრდილოეთის პოლუსთან“.

თვითმფრინავ „სსსრ ნ — 172“-ის მეთაურმა ამხ. ალექსეევმა 6 საათსა და 08 წუთზე გადასცა:

„ვუახლოვდებით პოლუსს. ჩაურთეთ გადამცემი რადიოკომპასისათვის“.

7 საათსა და 28 წუთზე დიქსონიდან ჩრდილოეთის საზღვაო გზის მთავარსამმართველოს სახელზე გადასცეს რადიოგრამა, რომელიც მიღებული იყო „ჩრდილოეთის პოლუსის“ რადიოსადგურიდან:

„უკანასკნელად ვუსმენდით ალექსეევს 6 საათსა და 15 წუთზე. იგი რადიოთი გვატყობინებდა: „დაანეთეთ კვამლიანი კოცონები...“

11 საათსა და 38 წუთზე არქტიკის დასავლეთი ნ სექტორის რადიოსადგურები იუწყებოდნენ, რომ რკ (მაზურუკის თვითმფრინავის გამოძახების სიგნალები) კვლავ არ ისმინა.

12 საათი და 15 წუთი —12 საათი და 25 წუთი. დიქსონი ეთერში ისმენდა ლაპარაკს მოლოკოვსა და ალექსეევს შორის. ალექსეევი იუწყებოდა:

„ვიძლევი კოორდინატებს —89 გრად. 50 წუთ. ნორდი, გრძედი 58 გრად. 30 წუთ. მაუწყებელი. გვაცნობეთ თქვენი“.

შეველიოვმა უპასუხა:

„გაძლევთ ჩვენსას. დაზამთრების ადგილი თავის კოორდინატებად სთვლის განედი 89 გრად. 23 წუთ. გრძედი 50 გრად. დასავლეთის...— საჭიროა ჩქარა გაფრენა პოლუსიდან ახლოვდება დიდი ღრუბლიანობა. ტემპერატურა მაღლა იწევს, ამინდი შეიძლება მალე გაფუჭდეს“.

მრავალი საათის განმავლობაში ადევნებდნენ თვალყურს რადისტები ეთერს. მაზურუკის არაფერი ისმოდა.

27 მაისს დილის 5 საათსა და 20 წუთზე ჩრდილოეთის საზღვაო გზის მთავარსამმართველოში მიიღეს რადიოგრამა, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ ჩელუსკინის კონცხმა 4 საათსა და 25 წუთზე მიიღო მაზურუკის თვითმფრინავის რადიოსადგურის გამოძახების სიგნალები. მაზურუკი დიქსონის კუნძულს აცნობებდა, რომ მან უპასუხოს 1.450 მეტრის ტალღაზე.

5 საათზე დიქსონის კუნძულმა ეთერში გაიგონა 72 მეტრის ტალღაზე მომუშავე რკ-ის გამოძახების სიგნალები. ძლიერ ატმოსფერულ დაბრკოლებათა გამო დიქსონის კუნძულმა მიიღო მხოლოდ ერთი სიტყვა „ვზივართ“. მაგრამ დიქსონის კუნძულის რადიოცენტრმა კვლავ მალე შესძლო დაკავშირებოდა მაზურუკის თვითმფრინავს და მიიღო დაწვრილებითი ცნობა, თუ სად იმყოფებოდა იგი: მაზურუკმა გადასცა, რომ იგი დაეშვა პოლუსს იქით მაგარ ყინულზე—განედის 89 გრად. 30 წუთ. დასავლეთის გრძედის 100 გრად. თვითმფრინავს ზიანი არააქვს, ეკიპაჟი კარგად არინ.

◆ ᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲘ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲒᲔᲜᲘᲐᲚᲣᲠᲘ

ᲘᲚᲘᲐ ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲞᲘᲠᲝᲕᲜᲔᲑᲐ

ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ, რაც ᲐᲮᲐᲡᲘᲐᲗᲔᲑᲓᲐ ᲘᲚᲘᲐ ᲭᲐᲕᲭᲐᲕᲐᲫᲘᲡ ᲡᲘᲪᲮᲐᲑᲣᲙᲘᲓᲐᲜ ᲡᲘᲙᲒᲓᲔᲚᲐᲛᲓᲔ — ᲔᲡ ᲘᲧᲝ ᲡᲘᲛᲢᲙᲪᲘᲡ ᲓᲐ ᲛᲘᲑᲠᲫᲝᲚᲝᲑᲐ. ᲛᲘᲑᲠᲫᲝᲚᲘᲡ ᲛᲐᲦᲚᲐᲣᲠᲘᲐᲚᲔᲑᲣᲚᲘ ᲓᲠᲝᲗᲘᲗ ᲨᲔᲛᲗᲮᲕᲔᲕᲐᲨᲘ ᲘᲚᲘᲐ ᲭᲐᲕᲭᲐᲕᲐᲫᲔ ᲧᲝᲕᲔᲚᲗᲕᲘᲡ ᲐᲦᲬᲔᲠᲓᲐ ᲓᲘᲓᲘ ᲮᲘᲜᲯᲕᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲛᲐᲢᲔᲑᲘᲗ ᲨᲔᲛᲗᲮᲕᲔᲕᲐᲨᲘ. ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲛᲮᲠᲘᲗ ᲓᲘᲓᲘ ᲮᲘᲜᲯᲕᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲛᲐᲢᲔᲑᲘᲗ ᲨᲔᲛᲗᲮᲕᲔᲕᲐᲨᲘ ᲘᲚᲘᲐᲡ ᲓᲐᲛᲡᲐᲮᲣᲠᲔᲑᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲜᲐᲒᲠᲫᲝ ᲑᲠᲫᲝᲚᲐ ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲣᲚᲘ ᲓᲠᲝᲘᲗ ᲨᲔᲛᲣᲛᲪᲝᲠᲔᲑᲣᲚᲘ ᲘᲧᲝ ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲐᲡ ᲬᲘᲜᲐᲨᲔ ᲓᲐᲛᲘᲡᲐᲯᲔᲠᲔᲑᲚᲐᲓ ᲐᲛᲑᲐᲕᲘ 1861 ᲬᲚᲘᲡ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚ ᲚᲘᲢᲔᲠᲐᲢᲣᲠᲐᲨᲘ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲐᲮᲐᲚᲒᲐᲖᲠᲓᲐ „ᲗᲔᲠᲒᲓᲐᲛᲔᲣᲚᲘ“ ᲓᲐ ᲗᲘᲗᲥᲛᲘᲡ ᲗᲘᲗᲝᲛᲪᲔᲡᲐᲓᲐ ᲓᲐᲛᲬᲧᲔᲑᲘᲡ ᲓᲠᲝᲡ ᲓᲐᲛᲐᲯᲔᲠᲔᲑᲚᲘᲐ ᲘᲚᲘᲐ ᲭᲐᲕᲭᲐᲕᲐᲫᲔ ᲯᲔᲠᲝᲕᲜᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲛᲘᲣᲓᲒᲝᲛᲚᲐᲓ ᲒᲐᲜᲘᲪᲓᲘᲡ ᲓᲐᲛᲬᲧᲔᲑᲘᲡ. ᲜᲐᲬᲘᲚᲝᲑᲠᲘᲕ ᲐᲛᲘᲗᲝᲛ ᲘᲚᲘᲐᲡ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲓᲐᲛᲘᲜᲐᲮᲐ ᲛᲘᲡᲘ ᲡᲐᲮᲔᲚᲘ ᲓᲐ ᲛᲘᲣᲒᲝᲜᲔᲑᲚᲝᲑᲐ. ᲛᲐᲒᲐᲠᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲒᲐᲜᲡᲐᲙᲣᲗᲠᲔᲑᲣᲚᲘ ᲓᲐ ᲠᲝᲛᲚᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒ ᲛᲝᲛᲮᲓᲐᲠᲘᲧᲝ. ᲘᲚᲘᲐᲡ ᲓᲐᲛᲡᲐᲮᲣᲠᲔᲑᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲜᲐᲒᲠᲫᲝ ᲑᲠᲫᲝᲚᲐ ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲣᲚᲘ ᲓᲠᲝᲘᲗ ᲨᲔᲛᲣᲛᲪᲝᲠᲔᲑᲣᲚᲘ ᲘᲧᲝ ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲐᲡ ᲬᲘᲜᲐᲨᲔ ᲓᲐᲛᲘᲡᲐᲯᲔᲠᲔᲑᲚᲐᲓ ᲐᲛᲑᲐᲕᲘ 1861 ᲬᲚᲘᲡ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚ ᲚᲘᲢᲔᲠᲐᲢᲣᲠᲐᲨᲘ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲐᲮᲐᲚᲒᲐᲖᲠᲓᲐ „ᲗᲔᲠᲒᲓᲐᲛᲔᲣᲚᲘ“ ᲓᲐ ᲗᲘᲗᲥᲛᲘᲡ ᲗᲘᲗᲝᲛᲪᲔᲡᲐᲓᲐ ᲓᲐᲛᲬᲧᲔᲑᲘᲡ ᲓᲠᲝᲡ ᲓᲐᲛ

მწერალი ილია ჭავჭავაძე

ილია ჭავჭავაძე

„ქართველის დედიდან“

თავისუფლებავ, შენ ხარ კაცთა ნავთსაყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წვალებულის წმინდა საფარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ქვეყნისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებაददე კაცთ ბუნებისა.
მტარვალთა თქმითა ოდითვე ხარ შენ აკრძალული,
ხე ცნობადისა, ედემს რგული, შენი ხე იყო;
მაგრამ სამოთხეც, ყოველისფრით აღსავსე, სრული,
პირველ კაცთათვის უშენოდა არარ იყო.
რა განიცადეს იმათ შენთა ძადღთა უხვება,
მსწრაფლ აღგიარეს, ჰოი ღმერთავ, თაყვანებითა,
მსწრაფლ მოგიპოვეს: ფასად მისცეს თვის უკვდავება
და სამოთხეც სთმეს სრულის მისის ნეტარებითა.
ეგრეთ ნაშვენი რათ წაგვერთვი მესავთა შენთა?
რაღად ჰღვრის დღეასაც შენთვის სისხლსა ადამიანი?
რათ შეიღებე კაცის სისხლით საში შრად ჩვენდა
და რისთვის დახვალ ამა ქვეყნად პირსისხლიანი?
თვით ხარ მშვიდობა, უხვად მადღთა ქვეყნად მომფენი,
მაგრამ სისხლით კი იკვლევს გზასა მძებნელი შენი!
რათ არ შენდება ესისხლოდა მისი ტაძარი,
მისი, რომელიც თვით მშვიდობის ღვთაება არი?

„მგზავრის წერილებიდან“

ილია ჭავჭავაძე

მყინვარი!.. დიდებულია, მყუდრო და მშვიდობიანი, მაგრამ ცივია, და თეთრი. დანახვა მისი მაკვირვებს და არ ეაღელვებს, მაცივებს და არ მათბობს, — ერთის სიტყვით მყინვარია. მყინვარი მთელის თავის დიდებულებით საკვირველია და არა შესაყვარებელი. აბა რად მინდა მისი დიდება? ქვეყნის ყაყანი, ქვეყნის ქარაშხალი, ქროლვა, ქვეყნის ავკარგი მის მაღალს შუბლზედ ერთ ძარღვსაც არ აატოკებს. ძირი თუმცა დედამიწაზედ უდგა, თავი კი ცას მიუბჯენია, განზედ გამდგარა, მიუკარებელია. არ მიყვარს არა მაგისთანა სიმაღლე, არც მაგისთანა განზედ გადგომა, არც მაგისთანა მიუკარებლობა. დალოცა ღმერთმა ისევ თავზედ ხელაღებული, გიჟი, გადარეული, შეუპოვარი და დაუმონავი მღვრიე თერგი. შავის კლდის გულიდამ გადმომსკდარი მოდის და მობღავის და აბღავლებს თავის გარეშემოსა. მიყვარს თერგის ზარიანი ხეილი, გამალებული ბრძოლა, დრტვინვა და ვაი-ვაგლახი. თერგი სახეა ადამიანის გაღვიძებულის ცხოვრებისა, ამაღელვებელი და ღირსაცნობი სახეც არის: იმის მღვრიე წყალში სჩანს მთელის ქვეყნის უბედურების ნაცარტუტა, მყინვარი კი უკვდავებისა და განცხრომის დიდებული სახეა: ცივია — როგორც უკვდავება და ჩუმია — როგორც განცხრომა. არა, მყინვარი არ მიყვარს, მით უფრო, რომ მიუკარებლად მაღალია. ქვეყნის ბედნიერების, ქვაკუთხედი და ყოველთვის ძირამდე დადებული, ყოველი შენობა ძირამდი ამაღლებული, მაღლიდამ კი შენობა არსად არ დაწყებული. ამიტომაც მე, როგორც ქვეყნის შვილს, თერგის სახე უფრო მამწონს და უფრო მიყვარს. არა, მყინვარი არ მიყვარს: მისი სიცივე ჰსუსხავს და სითეთრე აბერებს! მაღალია! რად მინდა მისი სიმაღლე, თუ მე იმას ვერ ავწვდები, და ის მე ვერ ჩამომწვდება. არა, არ მიყვარს მყინვარი. მყინვარი დიდ გეტეს მაგონებს და თერგი კი მრისხანე და შეუპოვარს ბაირონსა. ნეტავი შენ, თერგო! იმითი ხარ კარგი, რომ მოუსვენარი ხარ. აბა პატარა ხანს დადეგ, თუ მყარალ გუბედ არ გადაიქცე და ეგ შენი საშიშარი ხმაურობა ბაყაყების ყიყინსავედ არ შეგეცვალოს. მოძრაობა და მარტო მოძრაობა არის ჩემი თერგო, ქვეყნის ღონისა და სიცოცხლის მიმცემი..

დაღამდა. მისწყდა ადამიანის ფეხის ხმა, მისწყდა მორჭმული ხმაურობა, აღარ ისმის მისის დაღლილს ზრუნვისა და წადილის გუგუნი, ქვეყნის ტკივილმა დაიძინა. ადამიანი აღარა სჩანს ჩემს გარშემო. ვაი, რა ცარიელია ეს სავსე ქვეყანა უადამიანოდ!.. არა, წარიღეთ ეს ბნელი და მშვიდობიანი ღამე თავის ძილითა და სიზმრებით და მომეცით მე ნათელი და მოუსვენარი დღე თავის ტანჯვითა, წვალებითა, ბრძოლითა და ვაი-ვაგლახითა! ჰოი, ბნელო ღამევ, მეჯავრები შენ მე! შენ რომ არ დაარსებულიყავ ქვეყნისათვის, მე მგონია, რომ ნახევარი უბედურებაც ადამიანისა ქვეყანაზედ არ იქნებოდა. შენთა მოვლენათა დასცეს პირველად თავზარი ადამიანის გონებასა და დააფრთხეს. იგი. მას აქეთ შეშინებულსა გზა თავისი ვერ უპოვნია, — და აჰა, იბრძვის ადამიანი და დღევანდლამდე ათასში ერთსა თავისი ერთხელ დამფრთხალი გონება ფრთხოლას ვერ გადაუჩვევია, აი მიზეზი ქვეყნის უბედურებისა. ჰოი, ბნელო ღამევ! მეჯავრები შენ მე. შენის კალთის ქვეშ, ვინ იცის, რამდენი გაბოროტებული მტერი ადამიანისა ეხლა თავს იმალავს? ვინ იცის, ამ ბნელ ფარდის ქვეშ, რომელიც ეხლა ჩემ თვალს ჩამოფარე, რამდენი მჭედელი და მტარვალი ქვეყნისა სჭედავს ბორკილთა ადამიანის ბედის შესაჭედად? შენ ხარ ხელის შეწყობი იმ ხელობისა, რომელსაც თვალთმაქცობას ეძახიან და რომელიც ადამიანის დამფრთხალს გონებასა უბედურებას ბედნიერებად აჩვენებს ხოლმე, შენ ხარ ჟამი და დრო კუდიანების სერობისა, საცა ისმის სადღეგრძელო სიბნელისა. ჰოი, ბოროტო, წარვიდ ჩემგან, დღეო ნათელო, მოვედ შენ!.

ილია ჭავჭავაძე, როგორც ლიტერატურული კრიტიკოსი

შ. რადიანი

ნამდვილი ლიტერატურული კრიტიკა ჩვენში ი. ჭავჭავაძიდან იწყება. ილიამ პირველმა მოიტანა კრიტიკის სრულიად ახალი გაგება, მხატვრული ლიტერატურის ახალი გაგება.

მწერლის დაფასება ილიას მიერ ხდება მთლიანად, როგორც შინაარსისა, ისე ფორმის მხრივ, რადგან მისთვის ეს ორი მხარე განუყოფელია. ილია დიდ ყურადღებას აქცევს ნაწარმოების მთლიან გეგმას, გმირების ხასიათს, აღწერებს, ლექსის მთელ მექანიზმს, სიტყვიერ მასალას, კვანძს და განკვანძვას და სხვ. — ერთი სიტყვით, ყველაფერს იმას, რის შეჯამებაც გვაძლევს მხატვრული ნაწარმოებს. თუ რამდენად საფუძვლიანად და ღრმად ეხებოდა ილია თავისი კრიტიკის საგანს, ეს ნათლად მტკიცდება „შეშლილის“ განხილვიდან. დებულებები რომ უფრო არგუმენტირებული და დამაჯერებელი იყოს, ამისათვის იგი საკითხს ყოველ მხრივ უდგება. ჯერ იხილავს კაზლოვის პოეზიის მიმართულებას, მის ადგილს რუსულ პოეზიაში, მერე „შეშლილს“ და შემდეგ დაწვრილებით თარგმანს მთელი თავისი დეტალებით.

ი. ჭავჭავაძეს ფრიად ნნიშვნელოვანი კრიტიკული წერილები აქვს ძიღვნილი ქართული ლიტერატურისადმი. მან განიხილა არა მარტო თავის თანადროული მხატვრული ლიტერატურა, არამედ ძველი ქართული ლიტერატურაც. იგი საფუძვლიანად შეეხო „ვეფხის ტყაოსანს“ და შესანიშნავად დაასაბუთა, თუ რაში მდგომარეობს ამ ნაწარმოების უკდავი ხასიათი, მისი მსოფლიო მნიშვნელობა.

ი. ჭავჭავაძის მიერ „ვეფხის ტყაოსნის“ შეფასებას დღესაც არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. მისი დაკვირვებული და ღრმა მოსაზრებანი დღესაც საყურადღებოა და მთელ რიგ შემთხვევაში შეიძლება სახელმძღვანელოც იყოს თანამედროვე რუსთაველოლოგებისათვის.

დიდად საყურადღებოა ი. ჭავჭავაძის წერილები მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული ლიტერატურის შესახებ. ილიას მხედველობიდან არ გამორჩენია ამ პერიოდის არც ერთი საყურადღებო ლიტერატურული მოვლენა და მწერალი. მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის განხილვის დროს ი. ჭავჭავაძის მთავარ ამოცანას შეადგენს გამოარკვიოს „თუ რამდენად იზრდებოდა, მატულობდა ჩვენი აზრი, რამდენად შორსა სცემდა ჩვენი თვალთახედვის ისარი. რამდენად დიდდებოდა ჩვენი მსოფლმხედველობა და გუშინდელი რას სთესდა და დღევანდელი დღე რას ითხოვს ხვალისათვის...“[1])

მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის პოეტთა და მწერალთა შემოქმედების განხილვისას ილია ხაზს უსვამს, რომ ამ პერიოდში მხატვრულ ლიტერატურაში გაბატონებულ ლიტერატურულ ჟანრს ლირიკა წარმოადგენდაო. ილიას გაგებით ლირიკა „...უფრო თითონ მწერლის გულთა წვა-დაგვას, ჭირსა და ლხინს გვიგალობს, ვიდრე მოაზრე ცხოვრების აზრთა სვლას და წარმატებებს...“ მართალია, ამ გაგებაში ლირიკის შინაარსი ძალზე ვიწროდ არის წარმოდგენილი, მაგრამ მიუხედავად ამისა იგი მაინც პოეზიის აუცილებელ ჟანრად მიაჩნია ილიას. მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის ქართულ ლიტერატურაში, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ილია, ლირიკის გაბატონებას თავისი სოციალური საფუძვლები ჰქონდა.

ეხება რა ალექსანდრე ჭავჭავაძეს, ილია სწორედ აღნიშნავს მისი პოეზიის ლეიტმოტივს: „სახოგადო ყოფისაგან ამოკვნესული სიტყვა და ნუგეშმცემელი იმედი უმთავრესი ძარღვი არ არის ალ. ჭავჭავაძის პოეზიაში, რომელიც უფრო სიყვარულის და ტრფიალების ჭირი და ლხინია, და მაშასადამე, სიყვარულის და ტრფიალების პოეზია...“) ამასთანავე ილია ა. ჭავჭავაძის პოეზიაში ჰხედავს მოქალაქეობრივ მოტივსაც. ამ მოტივის გამოხატულებად მას მიაჩნია ლექსი „ვაი სოფელსა ამას და მისთამდგმურთა“.

გრ. ორბელიანი ი. ჭავჭავაძის აზრით აგრძელებს ა. ჭავჭავაძის პოეზიის ხაზს. გრ. ორბელიანმა წინ წასწია ქართული პოეზია, როგორც შინაარსით, ისე ფორმით. მან სრულიად განდევნა ქართული პოეზიიდან აღმოსავლური, სპარსული და მითოლოგიური სახეებით აჭრელებული სიტყვიერება და დაუკავშირდა ევროპის პოეზიას. გრ. ორბელიანის პოეზიის ერთ-ერთ მთავარ მოტივად (გარდა სიყვარულის და ტრფიალებისა) ილიას მიაჩნია წარსულის კულტი.

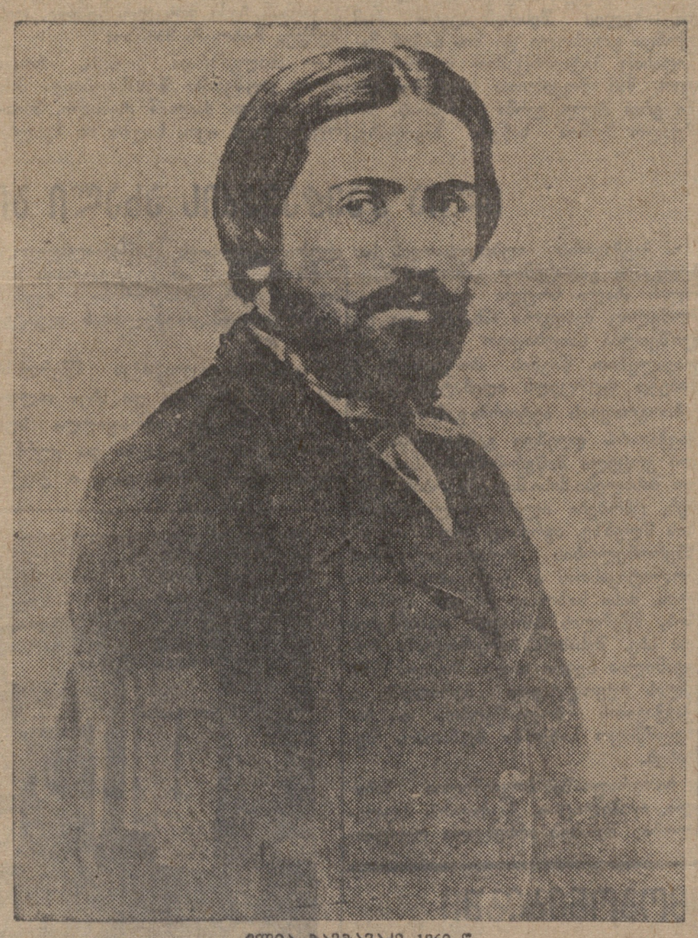

ილია ჭავჭავაძე 1860 წ.

ასეთნაირადვე უდგება ი. ჭავჭავაძე ნ. ბარათაშვილს. ილიას სიტყვით ნ. ბარათაშვილი ლირიკაში ა. ჭავჭავაძესა და გრ. ორბელიანზედ უფრო ძლიერია.

ნ. ბარათაშვილმა, როგორც აღნიშნავს ილია „ჩვენს აზრს, ჩვენ გულთქმას, ჩვენს ჭკუაგონებას დიდი განი და სიღრმე მისცა. კაცობრიობის წყურვილს ქართველიც თანამოზიარედ გაუხადა და კაცობრიულ წყურვილის მოსაკლავ წყაროს ქართველიც დააწაფა... „ნ. ბარათაშვილი დიდი მწერალია, იმიტომ, რომ იგი „სხვაზედ უფრო მეტად, სხვაზედ უფრო მკაფიოდ და თვალნათლად ატრიალებს ჩვენს აზრს და ცნობის წყურვილს იმ ფაქალ გადაუწვდენელს სფეროში, საცა ზოგად - კაცობრიობის დაუსრულებელი საქირბოროტო კითხვა-პასუხია რწმენისა და არ-რწმენისა, მყოფობისა და არმყოფობისა...“ ი. ჭავჭავაძე ნ. ბარათაშვილის პოეზიაში განსაკუთრებით აღნიშნავს აქტივიზმის ხაზს. ქართველი ბაირონი, ილიას აზრით, ცხოვრების სიმძიმის ქვეშ კი არ იხრება, არამედ გაბედულად უმაგრდება მას. „პოეტი ჰთაკილობს დამმორჩილოს ბედს... ეს „სულისკვეთება“, ეს პირდაპირი ომი ბედთან ცუდად ხომ მაინც აო ჩაივლისო...“

ი. ჭავჭავაძეს ფრიად საინტერესოდ ჰყავს შეფასებული აგრეთვე გ. ერისთავი, ზ. ანტონოვი, რაფ. ერისთავი, ვახ. ორბელიანი, ი. დავითაშვილი და სხვ. აღნიშნულ მწერალთა შემოქმედების განხილვისას ილია დიდ ყურადღებას აქცევს ხალხურობისა და სისადავის პრობლემას.

თავის კრიტიკულ მიმოხილვებში ი. ჭავჭავაძე განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს, თუ რამდენად იზრდებოდა ქართულ ლიტერატურაში მრქალაქეობრივი მოტივები, გულისყურის მიპყრობა საზოგადოების დაჩაგრული და შეგვიწროებული ნაწილისადმი. სწორედ ეს მომენტი გამოაქვს ილიას მოწინავე ადგილზე რაფ. ერისთავის პოეზიის განხილვისას. „...ჯერ ბატონყმობის გადავარდნის ჩუჩუნიც არსად იყო, რომ კაცთმოყვარე გულმა პოეტისამ იგრძნო უსამართლობა მისი. ამ სახით ვხედავთ, რომ რაფ. ერისთავმა პირველმა დასძრა ენა ადამიანის გაუპატიურებული ღირსებისათვის და ჩამოაგდო სიტყვა ადამიანურ დატყვევნილ უფლების აღსახსნელად და აღსადგენად... სხვა ადგილს ილია სწერს: „სამოციან წლებამდე —ალ. ჭავჭავაძიდამ დაწყებული — ჩვენი პოეზია, თითო-ოროლა მაგალითებს გარდა, ისიც ორმოცდაათიან წლების ბოლო ხანებში, დაჭფუფუნებდა ჩვენის დიდკაცობის გულთა-თქმას, თითქო უკადრისობს ამათ გარე რაიმე ცდანი უთქოს პოეზიას. სამოციან წლებმა ამ ვიწროდ შემოღობილს სარბიელს ჩვენის პოეზიისას თავისი ტალღა დაჭკრეს და შემოამტვრიეს ღობეები. ამ ხანაში მოღვაწეებმა მიაგნეს, რომ მდაბიოთა ცხოვრებაშიც არის ადამიანური გულთა-თქმა, რომ ამ მდაბიოთა გული იგივ ზღვაა, საცა თუ არ მეტი, ნაკლები მარგალიტები არ არის გლოვისა და სიხარულისა, ჭირისა და ლხინისა, ძულებისა და სიყვარულისა; რომ ამ მდაბიოთაცა აქვთ თავისი იდეალები, თავისი სანატრელები, ოღონდ კი კაცს მადლი ჰქონდეს არსების დანახვისა, ამბების გამოხატვისა...“

თავის კრიტიკულ გამოსვლებში ი. ჭავჭავაძე განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ლიტერატურულ ენის საკითხებსაც. ანტონ კათალიკოსის „კატეგორიებისა“ და „თეორეტიკის“ მიმდევრების კარჩაკეტილობა და განსაზღვრულობა საეკლესიო არქაულ ენით, უცხო და მიუღებელი იყო მისთვის, ამიტომ იყო, რომ მან ასე სასტიკად გააკრიტიკა მათი მოძველებული სტილი.

ი. ჭავჭავაძე ამყღავნებს დიდ ცოდნას და კრიტიკული შეფასების უნარს არა მარტო ქართული ლიტერატურისა, არამედ იგი აგრეთვე კარგად იცნობს რუსეთისა და ევროპის ლიტერატურას და მათ შესახებ საკუთარ, ორიგინალურ მოსაზრებებს გამოთქვამს.

ასეთია ძირითადად პროგრესული მიმართულებისათვის თავდადებული მებრძოლის ი. ჭავჭავაძის ლიტერატურულ - კრიტიკული მუშაობა. თავისი მრავალფეროვანი მოღვაწეობიდან იგი ამ დარგშიც ნამდვილი ნოვატორი იყო. ილიას მოღვაწეობა, როგორც კრიტიკოსისა, ნათლად მიგვითითებს იმაზე, რომ მას ჰქონდა დიდი ესთეტიკური გრძნობა და კრიტიკული ერუდიცია. თავისი კრიტიკული საქმიანობით მან ფაქტიურად საფუძველი ჩაუყარა და განამტკიცა ქართული ლიტერატურული კრიტიკა და თვითონვე მოგვცა მხატვრული შემოქმედების პრობლემების სერიოზული დამუშავებისა და ანალიზის საუკეთესო მაგალითი.

ილია ჭავჭავაძე

*
* *

მესმის, მესმის სანატრელი
ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა!
სიმართლის ხმა ქვეყნადა ჰქუხს
დასათრგუნველად მონობისა.

აღმიზარდებს ხოლმე ის ხმა
და აღმიგზნებს იმედს გულში...
ღმერთო, ღმერთო! ეს ხმა ტკბილი
გამაგონე ჩემს მამულში!

ილია ჭავჭავაძე

„ჩატეხილი ხიდი“

ვ. ეგნატაშვილი

ქართული ლიტერატურული კრიტიკა მხატვრულ შემოქმედებას ყოველთვის ჩამორჩებოდა. დღესაც, ამბობ. ლ. ბერიას სამართლიანი თქმით, „კრიტიკა — ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ჯერ კიდევ ვიწრო ადგილს წარმოადგენს“. ამით აიხსნება, სხვათა შორის, რომ კრიტიკოსთა უმრავლესობა ილია ჭავჭავაძის „ოთარაანთ ქვრივს“ შორიახლოს უტრიალებს და მისი იდეოლოგიის გამორკვევის დროს გასაოცარ ზეგრელობას იჩენს.

„ჩატეხილი ხიდის“ პრობლემის პრინციპულ სიმაღლეზე ასაყვანად ილია ჭავჭავაძემ „ოთარაანთ ქვრივში“ მხატვრულად სწორ და გამართლებულ ხერხს მიმართა. თავადაზნაურობისა და გლეხობის წარმომადგენლებად ყველაზე უფრო ადვილად დასაახლოებელი პირები გამოიყვანა.

გლეხი გიორგი — შეძლებული ოჯახის შვილია, თავმომწონე, ამაყი, გონიერი („ხიდგაღმა დაწერილი წიგნი“), „ცოცხალი ხატი ღირსებისა“, „მშვენიერი სული“, გრაშობადახვეწილი, ბრგე ვაჟკაცი, თამამი და შეუპოვარი, გარეგნობით მოხდენილი, რომლის შესახებაც იტყოდნენ ხოლმე, როცა ბაზარში გაივლიდა: „ერთი დონჯის შემოყრა-ღა აკლია, თორემ თავადიშვილია და თავადიშვილია“.

თავადი არჩილი და მისი დაი ვერა განათლებულნი, კულტურულნი, მოწინავე იდეების მთაყვანებელნი არიან, გლეხობისაგან დაშორების გამო გულდაწყლულებულნი, მასთან დაახლოვებას მოწყურებულნი, მის ღირსებათა შემგნებნი, რომლებსაც „სოფელი ძალიან ემადლიერებოდა“.

ასეთ „კარგ“ თავადიშვილებსაც ეი გლეხები არ ენდობოდნენ: დაღუპული გიორგი არჩილმა და კესომ დიდი პატივისცემით დაასაფლავეს, მაგრამ ამ პატივისცემის გულწრფელობა ბევრს არა სჯეროდა: „ეაცი მოიდნეს და ქვეყანას ამით უბმენ თვალსაო“. არც გასაკვირველი იყო ასეთი უნდობლობა, რადგან:

„ჩვენ-შუა ხიდია ჩატეხილი, ამბობდა არჩილი: ისინი იქით ნაპირას დარჩნენ, ჩვენ აქეთ. შორი-შორსა ვართ და თვალი ერთმანეთისათვის ვეღარ მიგვიწვდენია, თვალი მართალი და უტყუარი... ჩვენ ვინ და ისინი ვინ! ორი სხვადასხვა ქვეყანაა. იმათს ჭირსა და ლხინს ცალკე ღობე ავლია, ჩვენსას ცალკე. გული გულს ვეღარ მიგვიკარებია, ვეღარ მოგვიხვედრებია. და რად უნდა გვიკვირდეს, რომ ერთმანეთისა აღარა გვესმის-რა“.

რა სთხრიდა ასე ღრმად უფსკრულს გლეხობასა და თავად-აზნაურობას შორის? ილია ჭავჭავაძე ამის ნათელ პასუხს გვაძლევს: ერთი მხრით შრომა გლეხობისა, უზომო ჯაფა და წვითა-და-დაგვით ლუკმა პურის შოვნა, მეორე მხრით უმრომლობა, გაურჯელობა თავად-აზნაურობისა, მზამზარეულზე ცხოვრება, ნებიერობა, გლეხობის ექსპლოატაცია.

„რა დადის ეხლა ჩვენ-შუა? მართო ერთი პრტყელი ენა მწიგნობარისა.. და ხარბი ხელი გაუმაძღარისა.. ამისთანა მოციქულები აბა კარგს რას დაგვაყრიდნენ“ — ამბობს არჩილი და შემდეგ განაგრძობს: „იმათთვის (გლეხებისათვის — ვ. ე.) ძილი მართალი მოსვენებაა; მართალი აღდგენაა დახარჯულის ღონისა, ჩვენთვის კი ნებიერობაა, ღონის გასიებაა, დამძიმებაა, წყალმანკია, იმიტომ, რომ ჩვენი ღვიძილიც ძილია. იმათი ცოცხალი ნახევარი, ავად თუ კარგად, მაინც საქმობს, და ჩვენი კი უქმია“.

„უქმობისა“ და ექსპლოატაციის მომენტებს ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორიც ერთვოდა: წოდებრივი ფსიქოლოგია.

გიორგის უმშვენიერესი და უძლიერესი გრძნობით უყვარდა კესო. მაგრამ კესო არამც თუ არ შეირთავდა გიორგის, სიყვარულსაც კი ვერ მიუხვდა მხოლოდ იმიტომ, რომ მას, არჩილის აზრით, ქალის ბრმა გული დახვდა, „გვარიშვილობის ცხრა კლიტით დაკეტილი“ და „გვარიშვილობამ კარი გულისა არ გაუღო“. ასე არ მოიქცეოდა კესო, გიორგის ნაცვლად მისი წოდების კაცი რომ ყოფილიყო: „სიყვარულს ხომ მაინც მიუხვდებოდა და მაინც, სხვა არა იყოს რა, თუნდა ნაასალი მადლიც გიორგისა არ სცხებოდა“.

ილიას აზრით, წოდებრივი ფსიქოლოგია იმდენად ძლიერ აქვთ განვითარებული მოწინავე თავად-აზნაურებსაც კი, რომ იგი შეურიგებელ კონფლიქტშია გონებით შეთვისებულ პროგრესულ იდეებთან. ადამიანის ღირსების საწყაოდ გვარიშვილობის მიჩნევა მათ სამარცხვინო საქმედ მიაჩნიათ, ორ წოდებას შუა აღმართული კედელი ქვითკირისა ეიდი ხანია დაუნგრევიათ, „მაგრამ რით? მარტო წიგნისაგან გაალმასებული ენითა. ენით ვაქცევთ და გული კი ისევ ებღაუჭება, ისევ აშენებს, აგებსო“... სჩივის არჩილი.

ასეთია საუკუნეთა მანძილზე შექმნილი წოდებრივი ფსიქოლოგიის ძალა და გავლენა, რომელიც ილიას ღრმად დაკვირვებულ გონებას კარგად შეუმჩნევია, ასეთია ღრმე ორ წოდებას შორის გათხრილი უფსკრულისა.

რა საზოგადოებრივ ღირებულებას წარმოადგენენ თავად-აზნაურობა და გლეხობა?

ერთი მხრით, გადაგვარება, გადაშენება, ფიზიკური, სულიერი და ზნეობრივი ხრწნა, მეორე მხრით. ძალ-ღონე, სიცოცხლისა და განვითარების უნარი. მაგრამ, მოკლედ გავიხსენოთ მათი ბრწყინვალე დახასიათება:

„ჩვენაო, ამბობს არჩილი თავად-აზნაურობაზე, რაცა ვართ, ვაკეთებულნი ვართ, ისინი კი — შექმნილნი. ჩვენ დაბლანდულნი ვართ, ისინი კი გვირისტით შეკერილნი... ისინი ჩაკირულნი არან, ჩვენ დონდღონი, დუნენი“...

არჩილს ანგელოზებად არ მიაჩნია გლეხები, ეთანხმება კესოს, რომ გლეხებშიაც არიან ხარბნი, გაუტანელნი, შეუბრალებელნი და უმადურნი... მაშინაც კი, როცა თავიანთ მომმუ გლეხებს ვიწროში მოატანენ. მაგრამ „ცხოვრება მაინც იმათშიაო. იქა სდუღს ძარღვებში მოარული სისხლი, იქა სცემს თითონ სიცოცხლის ძარღვიცა. რაცა სთქვი, ეგ ჭუჭყია, ქაფია მდუღარე ცხოვრებისა, თავზე მოგდებული. ძირში კი წმინდაა... მაგისთანა პური (გიორგისთანა და ოთარაანთ ქვრივისთანა — ვ.ე.) მარტო იმათს თონეში-ღა ცხვება, ჩვენი თონე კი მარტო ჩვენისთანა კუტ-პურს აცხობს.. ჩვენ ხედავდ და სმენად ულონონი ვართ და იქ კი (გლეხობაშიო)... იქ კი რამოდენა ღონე ყოფილა შექმნისა“...

ძნელია მეტის ძლიერებითა და სიღრმით ჩვენება განსაზღვრული სოციალურ - ეკონომიური პირობების გამო გადაშენების გზაზე დამდგარი კლასის სულიერ-ფიზიკური უძლურებისა და მოპირდაპირე კლასის ძალღონისა.

რომელ წოდებაზე შეიძლებოდა ქვეყნის, ხალხის, ერის მომავლის იმედის დამყარება?

რა თქმა უნდა, ლაპარაკიც კი შეუწყარებელია იმაზე, რომ ილია ჭავჭავაძეს შეეძლო იმედის დამყარება თავად-აზნაურობაზე. ეს რომ ასე ყოფილიყო, თავად-აზნაურობას ნათელი და მიმზიდველი ფერადებით დაგვიხატავდა, გლეხობას კი-შავით. განა ეს ცხადი არ არის!.

ილია ჭავჭავაძე მომავლის იმედებს გლეხობაზე ამყარებდა, მშრომელ ხალხზე, რომელსაც „დიდი ღონე აქვს შექმნისა“, და რომელშიაც ხედავდა ძარღვებში მოარული სისხლის ღელილს, სიცოცხლის ძარღვის ცემას.

შესაძლებლად მიაჩნდა თუ არა ილიას ჩატეხელი ხიდის გამთელება არსებულ პირობებში? არა, არ მიაჩნდა შესაძლებლად.

მაშ როდის და რა პირობით მიაჩნდა შესაძლებლად მისი გამთელება?

ამის პასუხს თვით ილია გვაძლევს არჩილის პირით, როცა ჩატეხილი ხიდის გამთელების წინასწარ პირობაზე ლაპარაკობს:

„ეგ ცრემლიანი ცოდნა უკანა სწვავს და ჰბუგავსო“.

ხოლო დაწვა და გადაბუგვა, ყველასათვის ცხადია, სრულს მოსპობას, განადგურებას, გაცამტვერებას, ნატამლის გაქრობას ნიშნავს.

ეს ასეა ყოველფერი ამ ქვეყანაზედ. ღვინო ჯერ უნდა ადუღდეს, დაირიოს და მერე დაწმნდება ხოლმე“.

„კაკო ყაჩაღი“ პოეტი უსამართლობის წინააღმდეგ იარაღით მებრძოლებს ტყეში უკოავს, თავად-აზნაურთა წოდებას პრინციპულად უარჰყოფს („თავადიშვილი კარგი რა არის, ავი რა იყოს?!“).

თავისუფლების ჰიმნში („ქართველის დედა“) მტარვალთაგან შებოჭვილი თავისუფლების მოპოვება უსისხლოდ შეუძლებლად მიაჩნია:

„თვით ხარ მშვიდობა, უხვად მადღთა ქვეყნად მომფენი,
მაგრამ სისხლით კი იკვლევს გზასა მძებნელი შენი“.

პარიზის გამარჯვებული კომუნა გაბოროტებულ ბურჟუაზიულ მწერლებს ცოფს აყრევინებდა, ხოლო როდესაც დამარცხდა იგი, სიხარულით ცას ეწეოდნენ, კომუნის იდეებსა და მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის გმირულად დაღუპულ მებრძოლებს ზედ ლაფსა და ტალახს ასხამდნენ. ილიამ კი მრისხანედ აღი მაღლა ხმა მუშათა კლასის მტარვალების წინააღმდეგ და პარიზის კომუნის დამარცხება მიიჩნია ქვეყნის ხსნად მოვლინებული მცნების ძირს დაცემად, ისტორიის შეფერხებად, განახლების ძალთა შერერებად და გამარჯვებულ მტარვალთა დღესასწაულად („და კვლავ დღესასწაულობენ გამარჯვებულნი მტარვალნი“). ილიას ძალიან კარგად ესმოდა პარიზის კომუნის დედაარსი და მშვენივრად იცოდა ისიც, რომ კომუნის ხოტბითა და კაცობრიობის ჯალათების სამარცხვინო ბოძზე გაკვრით ვერც გაბატონებულ კლასსა და ვერც თვითმპყრობელი მეფის მთავრობას ვერ ასაამოვნებდა (1871 წ.).

„აჩრდილში“ „დიდკაცს დარბაისელს“. „ვაჭარს ცბიერი ღიმით“, „მოვდლებს — ერთა მამებს“ და მთელს ძველ სოციალურ წყობილებას ილია თავს რისხვის მეხს ატეხს და ბრძოლის შედეგად წალეკვას უწინასწარმეტყველებს:

„ვეღარ განუძლებს ქვეყანა ძველი
განახლებისა გრიგალის ქროლას,
„ვეღარ განუძლებს ქვეყანა ძველი
ცვეული
ჭეშმარიტებით აღძრულსა ბრძოლას“....
და კაცთა ცხოვრების შემფერხე-
ბელი ბორკილის დამსხვრევის ნაყოფად ამ ქვეყანად შრომის ბატონობა დამყარდებაო. „აჩრდილის“ დაკვირვებული ანალიზი დაგვარწმუნებს, რომ აქ საქმე გვაქვს სოციალური პრობლემის ფრიად რადიკალურ გადაჭრასთან.

1899 წლის 31 დეკემბერს დაწერილ შესანიშნავ სტატიაში „მეცხრამეტე საუკუნე“ მიუკიბ-მოუკიბველად ნაწინასწარმეტყველევია, რომ მეოცე საუკუნემ სოციალურ-ეკონომიურ უსწორმასწორობაზე დამყარებული წყობილება უნდა დაამხოს და სამართლიანი სოციალური ცხოვრება დაამყაროს: „ამ საუკუნემ ეს მოძღვრება (თანასწორობისა—ვ. ე.) განადიდა, გააძლიერა, გაიფართოვა და დაუდვა რა მეცნიერული საუფლო, ღარიბთა და უძლურთა სამეწო მოძღვრებად გადააქცია. ამ მეცხრამეტე საუკუნემ სოციალურის წყობილების იდეალად გამოსახა „გაუქმება ქონებისა და შემოსავლის მეტნაკლებად განაწილებისა ადამიანთა შორის, „გაუქმება ყოველის კლასობრივის ბატონობისა და, შეძლებისამებრ. ყოველს კლასობრივის სხვადასხვაობისა, ფეხზე წამოყენება და ხელშეწყობა გამრჯელი და მშრომელი კლასებისა წარსამატებლად“... და, ბოლოს: მეოცე საუკუნე „ამ მეცხრამეტე საუკუნის ანდერძზე ფაღარსს და უდიდეს საგანს სხვას ვერას აღმოაჩენს და არ გაუთვალისწინებს კაცობრიობას დღეის ამას იქით“.

ასეთია ჯიუტი ფაქტები. და ამის შემდეგ რაღა გასაკვირველია, რომ „ოთარაანთ ქვრივში“ ილია წოდებრიობის მოსპობის მომხრედ გამოდის! ჩატეხილი ხიდის პრობლემის გასაგებად (და საერთოდ ილიას შესაცნობად) საჭიროა ზემოთდასახელებულ ოვარძლისმთესველ კალმოსანთა მიერ შექმნილი ბურუსისაგან განთავისუფლება და უდიდესი ქართველი კლასიკოსის შემოქმედების ღრმად და სერიოზულად შესწავლა. ამას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კლასიკური მემკვიდრეობის სწორად ათვისებისათვის და ჩვენი კულტურული წინსვლისათვის.

ილია ჭავჭავაძის შესწავლა მხოლოდ ახლა იწყება!.

მდგომარეობა ესპანეთში

(საკ. დეპ. საგ. მიერ პარიზიდან მიღებული ცნობების მიხედვით)

ბისკაის ფრონტი

ჰავასის სააგენტოს ბილბაოელი კორესპონდენტი იუწყება, რომ ბისკაის ფრონტზე მეამბოხეებმა 26 მაისს მიიტანეს ძლიერი იერიში ორდუნსა, ბარამბიოსა, აგრეთვე გორბეას მაღლობზე. მეამბოხეთა ოპერაცია დაიწყო არტილერიისა და ავიაციის აქტიური მოქმედებით. შემდეგ ოწინააღმდეგის ქვეითმა ჯარმა, რომელსაც ტანკები ეხმარებოდა, მიიტანა იერიში რესპუბლიკელთა პოზიციებზე აიასა, სან პედროსა და ჩიბიარტაში. რესპუბლიკელებმა ენერგიული წინააღმდეგობა გაუწიეს მოწინააღმდეგეს, რომელსაც სერიოზული ზარალი მოუვიდა. ნაშუადღევს რესპუბლიკელებმა, სარდლობის გადაწყვეტილებით, ზოგიერთ ადგილას შესცვალეს თავიანთი პოზიციები, 19 საათზე კი ადგილობრივი დროით გადავიდნენ ენერგიულ კონტრიერიშზე.

ცენტრალური ფრონტი

ჰავასის სააგენტო მადრიდიდან გადმოგვცემს ოფიციალურ ცნობას, რომელსაც 26 მაისს 22 საათზე რადიოთი ავრცელებდნენ. ამ ცნობაში ნათქვამია, რომ სიერა გვადარამის რაიონში რესპუბლიკელებმა დაიკავეს მეამბოხეთა პოზიციები და გაიუმჯობესეს მოწინავე პოზიციები. რესპუბლიკელთა არტილერია წარმატებით უშენდა ყუმბარებს მოწინააღმდეგის თავმოყრილ ჯარებს არავაკის გზაზე (მადრიდის ჩრდილო დასავლეთით); მან მიაყენა მეამბოხეებს დიდი ზარალი და დაანგრია მათი სიმაგრეები.

ჰავასის სააგენტო მადრიდიდან იუწყება, რომ ლას ნავასის (ესკორიალის სექტორში) მიდამოებში რესპუბლიკელთა ავიაციამ ყუმბარები დაუშინა მეამბოხეთა პოზიციებს.

რესპუბლიკელთა თვითმფრინავებმა 26 მაისს მთელი რიგი გაფრენა მოახდინეს გვადალახარის პროვინციის ჩრდილოეთ ნაწილის თავზე დაზვერვისა და ყუმბარების დაშენის მიზნით.

მეამბოხეთა არტილერიამ 25 მაისს ღამით და 26 მაისს დილით კვლავ დაუშინა ყუმბარები მადრიდის ცენტრს. მოკლულია 14 და დაჭრილია 23 კაცი.

როგორც მადრიდიდან მიღებული ოფიციალურ ცნობაში არის აღნიშნული, მეამბოხეთა მრავალი ჯარისკაცი მთელი თავისი იარაღით გადავიდა რესპუბლიკელთა მხარეზე.

პოლკოვნიკი მაჯალიანა ცენტრალური ფრონტის შტაბის უფროსია

ვალენსია, 26 მაისი (საქდესი). გენერალ მიახამ ჟურნალისტებს განუცხადა, რომ ცენტრალური ფრონტის შტაბის უფროსად დანიშნულია პოლკოვნიკი მატალიანა. მანამდე ეს თანამდებობა ეჭირა პოლკოვნიკ როხოს, რომელიც 21 მაისს დანიშნა რესპუბლიკელთა არმიის გენერალური შტაბის უფროსად.

იჯალიის დახმარება გენ. ფრანკოს

პარიზი, 27 მაისი (საქდესი). „ლუმანიტე“ სპეციალიზებულ სამხედრო ნაწილებს. გენ „ჩიტა დი კატაპიაზე“ ტვირთავენ იარაღს, რომელიც ესპანეთის მეამბოხეებს უნდა გაუგზავნონ.

დოკუმენტები იჯალიის ინტერვენციის შესახებ ესპანეთში

ჟენევა, 27 მაისი (საქდესი). დღეს ესპანეთის დელეგაციამ გამოაქვეყნა დოკუმენტები იტალიის ინტერვენციის შესახებ ესპანეთში. დოკუმენტები შეტანილია კრებულში, რომელიც წარედგინა ერთა ლიგის საბჭოს წევრებს. კრებული შედგება ასობით დოკუმენტებისაგან, რომლებიც გადაღებულია დიდი ფოტომატის ფოტოსურათებად.

პირველი ჯგუფის დოკუმენტები ამჟღავნებენ იტალიის სამხედრო უწყების მოქმედებას ესპანეთში.

მეორე ჯგუფის დოკუმენტები შეიცავენ იტალიის სამხედრო სამინისტროს, მეორე ბრიგადის შტაბისა და იტალიელთა სატრანსპორტო სამმართველოს განკარგულებათაგან სალამანკიდან იტალიის ფოსტის მოწყობის შესახებ ესპანეთში. ამ ფოსტას მართავენ ცენტრალური სამხედრო საფოსტო ბიუროდან რომსა და ნეაპოლში.

ძესაძე ჯგუფის დოკუმენტები აწუქებენ იტალიის ხელმძღვანელ მოღვაწეთა და დაწესებულებათა უშუალო პასუხისმგებლობას იტალიელის ჯარების ორგანიზაციისა და გაგზავნისათვის ესპანეთში.

მეოთხე, ფრიად მრავალრიცხოვანი ჯგუფის დოკუმენტები ნათელ შუქს ჰფენენ იტალიის ჯარების მორალურ მდგომარეობას ესპანეთში.

ათელ რიგ დოკუმენტებში აღნიშნულია შემთხვევები, როდესაც იტალიელი „მოხალისენი“ იპარავდნენ კერძო ავტომობილებს, ცდილობდნენ ქალების გაუპატიურებასა და სხვ.

დოკუმენტის ამ პირველმა კრებულმა, რომელიც, ეს არის, დაურიგეს პრესის წარმომადგენლებს ჟენევაში, ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ერთა ლიგის წრეებში.

„ფრენჭე როხო“ მოითხოვს პოუმის აკრძალვას

ვალენსია, 26 მაისი (საქდესი). „ფრენტე როხო“ „მუნდო ობრეროს“ შემდეგ მოითხოვს ტროცკისტული პოუმის აკრძალვას და აცხადებს, რომ „ტროცკიზმი არ არის პოლიტიკური დოქტრინა, ტროცკისტები — ფაშისტთა ტერორისტული ბანდაა, რომელიც ხალხის წინააღმდეგ მუშაობს საბოტაჟისა და დანაშაულობათა საშუალებით. ტროცკისტები ესპანეთში წარმოადგენენ უცხოელ დამპყრობთა აგენტურას. გესტაპო ტროცკისტებისაგან მოელის დაკვეთილ დანაშაულობათა შესრულების ანგარიშს“.

ნევილ ჩემბერლენი — ინგლისის პრემიერ-მინისტრი

ლონდონი, 28 მაისი (საქდესი). პრემიერმა ბოლდუინმა მეფეს გადასცა განცხადება თავისი გადადგომის შესახებ. ბოლდუინის რჩევით, მის მაგივრად პრემიერის პოსტზე დაინიშნა ნევილ ჩემბერლენი.

ყოფილ გამოსასვლელ დღეს ორთქლმავალ-ვაგონების შემკეთებელი ქარხნის და დეპოს მუშები—ლიტერატურული წრის წევრები მწერალ ვასო გორგაძის ხელმძღვანელობით იკრიბებიან პლეხანოვის კლუბის ბიბლიოთეკაში, სადაც არჩევენ ქართველ და სხვა მწერალთა თხზულებებს, აგრეთვე კითხულობენ თავიანთ ნაწარმოებებს და არჩევენ მათ.
სურათზე: მუშათა ლიტერატურული წრე პლეხანოვის კლუბთან არჩევს ქართველი კლასიკოსის ი. ჭავჭავაძის თხზულებას. ნაწარმოებს კითხულობს პოეტი ვასო გორგაძე.
ფოტო ბუდეშტსკისა („სოიუზფოტოს“ საქ. განყ.)

ილია დუშეთში

არკ. ხუნდაძე

როგორც ვიცით, ილია ჭავჭავაძე 1864 წლის 8 ნოემბერს დაინიშნა ყოფილ დუშეთის მაზრაში მომრიგებელ შუამავლად, ხოლო 1863 წლის პირველ თებერვლიდან, აღნიშნულ მაზრაში 1874 წლამდე მას მომრიგებელი მოსამართლის თანამდებობა ეჭირა.

დუშეთში ცხოვრობს მოხუცი გიორგი კორინთელი, რომელიც 1882 წელს დაუნიშნავთ დუშეთში სასამართლოს მდივნად და მან გადმოგვცა შემდეგი... მართალია, ილია რომ დუშეთში მომრიგებელ შუამავლად მოსულა, ეს მე არ მახსოვს, რადგანაც ბავშვი ვიყავი, მაგრამ როდესაც სასამართლოში მდივნად დამნიშნეს და მდივნის მაგიდას მივუჯექი, მაშინ სასამართლოს ძველმა თანამშრომლებმა მითხრეს, ეს მაგიდა წინათ ილია ჭავჭავაძეს ედგაო... თუმცა მე მაშინ — ამბობს გიორგი კორინთელი—ძალიან ახალგაზრდა ვიყავი, მაგრამ ილიას დიდი სახელის შესახებ ბევრი რამ მქონდა გაგებული და მის ნაქონ მაგიდასაც პატივისცემით ვეპყრობოდი. მან მიგვითითა სასამართლოში ერთ ძველ, ღრმა ყუთებიან, საშუალო ზომის საწერ მაგიდაზე, რომელიც მდივანს ედგას; მდივნად კი ახლა ამავე გიორგი კორინთელის ვაჟი ლავრენტი მუშაობს. ლავრენტიც, მამის მსგავსად, სიყვარულით ეპყრობა ამ ძვირფას ნივთს, ვინაიდან ისიც კარგად გრძნობს ამ მაგიდის მნიშვნელობას.

როდესაც ამ მაგიდის ამბით ჩემი დაინტერესება გაიგო დუშეთის საბავშვო ახალშენთან არსებული ოთხწლედის ახალგაზრდა გამგემ ალექსანდრე ჩოხელმა, რომელიც მოყვარულია ჩვენი მწერლობისა და კარგი მცოდნე ილიას ნაწერებისა, გადმომცა შემდეგი:

აქ ცხოვრობს ერთი ღრმად მოხუცი ალექსანდრე წამალაძე, ახსოვს ილიას დუშეთში სამსახური და შეუძლიან ილიას შესახებ ზოგიერთი ცნობების მოცემაო.

მე მაშინვე ვინახულე 83 წლის ალექსანდრე დავითის-ძე წამალაძე, გავაცანი ჩემი მოსვლის მიზანი, რის შემდეგ მოხუცმა მიამბო:

— ახალგაზრდა ვიყავი, როცა ილია დუშეთში ბრძანდებოდა მოსამართლედ. ძალიან ტკბილი, მხიარული კაცი იყო, ხალხს ის შვილივით უყვარდა და ყველანი მას აქებდნენ. მისი წყენა არავის არ უნახავს. „ჩვენი მფარველია, გაჭირვებულთა დიდი ქომაგობა იცისო“ ხშირად გაიგონებდი. ისიც ხშირად ისმოდა ხალხში მაგას ისეთი დიდი სახელი აქვს და ისეთი მცოდნეა, რომ ჩვენს კუთხეში ასეთ ვინმეს, აბა რას გაჩერებენო. სასამართლოში საქმის გარჩევის დროს გარეშე ხალხიც ბლომად ესწრებოდა, მოსწონდა მისი სიტყვა საზოგადოებას, დიდი ჭკვიანი აზრის პატრონი იყო და თანაც ლაპარაკში ოხუნჯობასაც გამოიყენდა, ეს კი შეკრებილ ხალხს სიცილს ჰგვრიდა. ოხ! რა ადამიანი იმსხვერპლა მუოდალმა დრომ! ჩააწინა ხელი სახე დაღლილმა მოხუცმა და ამით შესწყვიტა ოდნავ აკანკალებული ხმით ლაპარაკი.

და ბოლოს, ისევ იმ მაგიდის შესახებ, საჭიროა დროზე მიაქციოს მას ყურადღება ილიას საიუბილეო კომიტეტმა და რომ შეიძინოს ეს იშვიათი ნივთი, რომელიც ძვირფას ექსპონატად გამოადგება ჩვენს მუზეუმს და ილია ჭავჭავაძის დუშეთში მოღვაწეობასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.

ილია ჭავჭავაძის ახალი ბიოგრაფია

ი. ჭავჭავაძის იუბილესათვის სახელგამის გამოცემით გამოდის მწერლის ახალი სრული ბიოგრაფია, რომელიც შეადგინა ამხ. ქრ. რაქველიშვილმა საიუბილეო კომიტეტის დავალებით. წიგნის მოცულობა 8 ნაბეჭდ ფურცელს აღემატება.

ბიოგრაფიის ავტორმა გამოიყენა ი. ჭავჭავაძის დღემდე გამოუქვეყნებელი ვრცელი მიწერ-მოწერა საარქივო მასალები მისი მოღვაწეობის შესახებ, ცნობები ილიას ახალგაზრდობის წლებზე, აგრეთვე მეფის თვითმპყრობელობის რუსიფიკატორულ პოლიტიკასთან ი. ჭავჭავაძის ბრძოლის, მისი საზოგადოებრივი მუშაობის, მწერლის პირადი თვისებების და სხვ. შესახებ. ბიოგრაფიაში მოყვანილია ბევრი ახალი მასალა 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში ი. ჭავჭავაძის მოღვაწეობისა და სახელმწიფო საბჭოში მუშაობის შესახებ.

ბიოგრაფიაში მოყვანილია მასალა, რომელიც ი. ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ არსებული ოფიციალური ვერსიის საწინააღმდეგოდ მოწმობს, რომ ამ მკვლელობის ნამდვილი ორგანიზატორები იყვნენ მეფის თვითმპყრობელობის აგენტები.

წიგნს დართული აქვს მწერლის, მისი გამზრდელისა და სხვა ახლობელ პირთა ფოტოგრაფიული სურათები, იმ გაზეთებისა და ჟურნალების ალიში, რომლებიც ი. ჭავჭავაძის რედაქციით გამოდიოდა, საგურამოს სახლის, ილიას სამუშაო ოთახისა და სხვა სურათები.

○

საქ. საბჭოთა მწერლების კავშირის გამომცემლობა „ფედერაციამ“ გამოსცა ახალგაზრდა მკვლევარს ოიკობ ბალახაშვილის ბიოგრაფიული ნარკვევი „ილია ჭავჭავაძის მოწაფეობა და სტუდენტობა“. წიგნი შეიცავს 105 გვერდს, დასურათებულია და ღირს 3 მან. და 40 კაპ.

თბილისი, — ილიას სამუშაო ოთახი.

ილია ჭავჭავაძე მომსწრე პირთა მოგონებებში

„კომუნისტისა“ და ყვარლის რაიონული გაზეთის „ლენინური გზისა“-ის სპეციალურმა ბრიგადამ დიდი ქართველი მწერლის ილია ჭავჭავაძის საიუბილეო დღეებთან დაკავშირებით ყვარლის რაიონში ილიას მომსწრე პირთა შორის შეკვრია ცნობები ილია ჭავჭავაძის შესახებ.

— სწავლის მიღების შემდეგ — ამბობს ყვარელში მცხოვრები 90 წლის გლეხი გიო ზაუტაშვილი — ილია ხშირად ჩამოდიოდა ყვარელში, შეჰკრებდა ხოლმე სოფლის მოსახლეობას და გველაპარაკებოდა ჩვენთვის საჭირბოროტო საკითხებზე. ილიამ განუცხადა სოფლის მოსახლეობას: „გიტოვებთ ჩემს სახლკარს და მამულს, ისარგებლეთ ამ ქონებით და აეშენეთ სოფლის სკოლებიო“ მაგრამ მაშინდელმა მოხელეებმა — ნაცვლებმა და მამასახლისებმა ამ მეტად მნიშვნელოვან საქმეს ყურადღება არ მიაქციეს, ილიას ქონებას თითონ ეს გაუმაძღრები დაეპატრონენ.

— ილია ჭავჭავაძეს — მოგვითხრობს ყვარელში მცხოვრები 92 წლის მოხუცი დათიკო სეფაშვილი — უყვარდა გლეხების შეკრება და მათთან საუბარი, ილია მათგან იწერდა ხოლმე ხალხურ ლექსებსა და ძველ თქმულებებს. როდესაც თავადები: დათიკო, ზალიკო და იასე ჭავჭავაძეები ავიწროვებდნენ გლეხობას და არ გვაძლევდნენ ტყეიდან ერთი ზურგი ფიჩხის გამოტანის უფლებას, ეს ამბავი შეიტყო ილიამ, მაშინვე მოგვაქცია ყურადღება და გვითხრა: „მიწებიც და ტყეებიც მთლიანად ხალხისაა, მას მთლიანად ხალხი უნდა პატრონობდეს და არა მარტო თავადებიო“. ილიას ამ საქმეზე თავადებთან ჩხუბიც კი მოუვიდა.

ილიამ ჩემს მეზობლად მცხოვრებ გლეხს მიხა დემეტრაშვილს უთხრა: „თქვენ ღარიბები ხართ, ვიცი არ გაქვთ საშუალება შვილს ასწავლოთ, მე წავიყვან თქვენს შვილს, ვასწავლი და რამდენიმე წლის შემდეგ ნასწავლ შვილს დაგიბრუნებთო“. მაგრამ მიხამ ვერ გაიმეტა შვილი თვალიდან მოსაშორებლად და ამიტომ ილიას თხოვნა დაუკმაყოფილებელი დარჩა.

— 1904 წელს — ამბობს ილია ჭავჭავაძის ერთერთი უახლოესი ნაცნობი, ყვარელში მცხოვრები მიხა მოსეს-ძე სეფაშვილი — ორა ჩვეულებრივად ადიდდა მდინარე დურუჯი, მან წალეკა მთელი სოფლის ნათესები, დაანგრია სახლები, მოიტაცა და დააღრჩო აუარებელი პირუტყვი და სხვა. სოფელი დიდ გაჭირვებაში ჩავარდა. ილიამ მოიწვია ყვარლის მცხოვრებთა საერთო კრება და გვითხრა: „ხალხი მთავრობას ემსახურება, ნამდვილად კი მთავრობა ხალხს უნდა ემსახურებოდეს და ფიქრობდეს ხალხის კეთილ ცხოვრებაზე. მთავრობა მოვალეა დახმარება გაუწიოს ჩვენს დაზარალებულ სოფელს. გავიგებინოთ მთავრობას ჩვენი უბედურება, იქნებ რამეს დაეხმაროს ჩვენს სოფელსაო“.

ავირჩიეთ 12 კაცი, რომელთა შორის ვიყავი თვითონ მეც და ილიას წელმძღვანელობით მივედით მეფის ნაცვალ ვორონცოვ - დაშკოვთან. ილიამ მას გააცნო საქმის ვითარება და დელეგაციის სახელით სთხოვა დაზარალებული სოფლისათვის დახმარების გაწევა. ვორონცოვმა აღგვითქვა დახმარების აღმოჩენა.

ილიამ თბილისში მიგვიწვია თავის ბინაზე და მოგვიწყო ვახშამი. ილიას მეუღლე ოლღას ძალიან გაეხარდა ილიას სამშობლო სოფლის კაცების დანახვა და დიდი პატივისცემით მიგვიღო სტუმრები.

ილიამ გვიჩვენა თავისი სხვადასხვა დროს გადაღებული ფოტოსურათები. მათ შორის ერთ სურათში ილია მწვანე ბალახებზე იყო წამოწოლილი.

ყვარელში დაბრუნებისას ილიამ მე მისახსოვრა თავისი ფოტოსურათი, რომელიც ამჟამად ისევ ჩემთან ინახება.

— ილია — მოგვითხრობს ყოფილი ნაყმევი, 120 წლის მოხუცი ჭალი ევა მამულაშვილი — იშვიათად ჩამოდიოდა ხოლმე ყვარელში. როცა ჩამოსვლას დააპირებდა, წინასწარ მოგვწერდა, თუ როდის აპირებდა ჩამოსვლას. ჩვენს სახლში წერა - კითხვა არავინ არ ვიცოდით, ამიტომ წერილებს სხვას ვაკითხებდით. სოფელში უეცრად თოფივით გავარდებოდა ხოლმე ხმა: ამა და ამ დროს ყვარელში ჩამოდის ილიკო ბატონი და ხალხი შეუდგებოდა სამზადისს ილიას შესახვედრად. მას გზაში მიეგებებოდნენ და ზეიმით მოაცილებდნენ ხოლმე სახლამდე. სახლში რომ შევიდოდა, დამიძახებდა და მკითხავდა: „ამ ხალხში რომლები არიან გაჭირვებულები, ქვრივები და ობლებიო, მეც ჩამოვუთვლიდი, შემდეგ ის სათითაოდ დაუძახებდა ყველას და საჩუქრად ფულს მისცემდა ხოლმე.

ილიას სახლი ძალიან კარგად ჰქონდა მოწყობილი, მაგრამ მისი სიკვდილის შემდეგ ქონება სულ წაიღო - წამოიღეს, ცალიერი კედლების მეტი არაფერი აღარ დაუტოვებიათ.

— ილია ჭავჭავაძეს — მოგვითხრობს გლეხი ვანო მარტიაშვილი— სახლის პირდაპირ ჰქონდა წისქვილი. ამ წისქვილში ილიას მეწისქვილედ ჰყავდა იმერელი გიგო ჩანჩხავაძე. ეს მეწისქვილე ძალიან ახირებული კაცი იყო. დედაკაცებს წისქვილთან წყალს არ ავსებინებდა „წყალი იმღვრევაო“ და ლანძღვა-გინებით უკან ისტუმრებდა წყლისთვის მისულ დედაკაცებს.

ეს ამბავი ლევან მაისურაძემ თბილისში მისწერა ილია ჭავჭავაძეს და სამი დღის შემდეგ ყვარელში ჩამოვიდა ილია. დაიბარა ის დედაკაცები, რომელთაც მეწისქვილემ წყლის წაღების ნება არ მისცა, სახალხოდ გამოჭკითხა ამბავი და მეწისქვილეს დაუწყო ჩხუბი: „ხალხი დურუჯის სათავის გამგრეხაში თავს იხოცავს, შენ კი ამ წყლის ხმარების ნებას არ აძლევ, ასეთი კანონი ჩემს წისქვილში არ გამოდგებაო“. ამის შემდეგ ეს მეწისქვილე ილიას წისქვილში აღარავის აღარ გვინახავს.

ილიამ თითონ არ იცოდა სიმღერა, მაგრამ მაინც ძალიან იზიდავდა ხალხური სიმღერები, განსაკუთრებით ურმული. მას უყვარდა სახლს ქვემოდან დიდი კაკლის ნისქვეშ ყოფნა და როდესაც გზაზე მიმავალი ურემი გამოჩნდებოდა, თუ მასზე მეურმე მღეროდა, ილია გავიდოდა გზაზე, მეურმეს ურემს შეაჩერებინებდა, სიმღერას დაამთავრებინებდა, რაღაცას ჩაიწერდა უბის წიგნაკში და შემდეგ ისე გაუშვებდა გზად მიმავალ ურემს.

მე კარგად მახსოვს, როდესაც მეფის სასამართლომ რაღაც საქმეზე ილიას ერთ-ერთ ახლობელ ოჯახს ოთახი ჩამოართვა, ილია ამ ოჯახს ოთახად ითხოვდა. ეს ოჯახი ცოლ-ქმარი ყოფილა. ქმარი ბალიაანი ერქვა, ცოლი — ანა. ბალიაანი ბაზარში ბოსტნეულს ყიდულობდა, ანა ბინაზე ბოსტნეულს ამზადებდ